

УДК378.091.212:172.13

ДУХОВНО-МОРАЛЬНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕДАГОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Оксана Бунчук

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького***Анотація:**

У статті висвітлюється актуальність проблеми духовності особистості, обґрунтовуються її теоретичні засади, аналізуються ключові поняття, презентуються результати щодо формування у майбутніх педагогів духовно-моральних цінностей. За мету автор дослідження ставить спробу уточнення сучасного визначення терміна «духовно-моральна культура» на підставі аналізу його тлумачень педагогікою. Також зупинено увагу на складових духовно-моральної культури: пізнанні, моральності, вихованні, освіті, праві, політиці, філософії, етиці, естетиці, науці, мистецтві, літературі, міфології, релігії; проаналізовано умови, за яких педагогічне поняття «духовно-моральна культура» та її формування передбачають у змісті такі ознаки: цілеспрямованість; наявність якогось зразка, навіть найбільш загального, як соціально-культурного орієнтира; відповідність процесу розвитку соціально-культурних цінностей в історичному прогресі суспільства; присутність певної системи організованих впливів. У публікації автор зазначає, що серед сучасних проблем розвитку духовно-моральної культури актуальною є проблема розвитку духовно-моральної культури особистості, а також конструктивної ролі держави і соціальних інститутів у подоланні негативних явищ у цій сфері та запобіганні їх подальшому поширенню. Закцентовано увагу на компонентах духовної культури особистості: інтелектуальній культурі знання та мислення; моральній культурі (совісті, честі, гідності, культурі спілкування і почуттів); національній самосвідомості, політично-екологічній, правовій культурі; естетичній культурі. У сучасних дослідженнях проблем суспільної моральності та духовно-морального виховання пріоритетним напрямом є визначення системи зв'язків між моральним розвитком особи і суспільства в цілому. Тому основним виховним завданням вищої школи є виховання особистості, здатної до морального самовдосконалення і автономної саморегуляції своєї діяльності та поведінки, яка не може бути підвладною впливу стихійних або цілеспрямованих деструктивних соціальних факторів. Автор стверджує, що це досягається завдяки розвитку високої духовно-моральної культури під впливом науково зважених цілеспрямованих освітніх технологій.

Ключові слова:

духовно-моральна культура; національне виховання; соціальний інститут, особистість, національна свідомість, молодь.

Resume:

Bunchuk Oksana. Spiritual and moral culture of modern youth as an object of pedagogical analysis.

The article highlights the relevance of the problem of personality spirituality, substantiates its theoretical foundations, analyzes key concepts, presents results on the formation of spiritual and moral values in future teachers. The author of the study aims to attempt to clarify the modern definition of the term "spiritual and moral culture" based on the analysis of its interpretations by pedagogy. Attention is also paid to the components of spiritual and moral culture: cognition, morality, upbringing, education, law, politics, philosophy, ethics, aesthetics, science, art, literature, mythology, religion; it is analyzed that as a pedagogical concept "spiritual and moral culture" and its formation implies the following features in its content: purposefulness; the presence of some sample, even the most general, as a socio-cultural reference point; the correspondence of the process of development of socio-cultural values in the historical progress of society; the presence of a certain system of organized influences. In the publication, the author notes that among the modern problems of the development of spiritual and moral culture, the problem of the development of the spiritual and moral culture of the individual, as well as the constructive role of the state and social institutions in overcoming negative phenomena in this area and preventing their further spread, is relevant. Attention is focused on the components of the spiritual culture of the individual: intellectual culture of knowledge and thinking; moral culture – conscience, honor, dignity, culture of communication and feelings; national self-consciousness, political-ecological, legal culture; aesthetic culture. In modern studies of the problems of social morality and spiritual and moral education, the priority direction is to determine the system of connections between the moral development of the individual and society as a whole. Therefore, the main education task of higher education is to educate an individual capable of moral self-improvement and autonomous self-regulation of his activities and behavior, which cannot be subject to the influence of spontaneous or purposeful destructive social factors. The author claims that this is achieved through the development of a high spiritual and moral culture under the influence of scientifically sound targeted educational technologies.

Key words:

spiritual and moral culture; national education; social institution, personality, national consciousness, youth.

Постановка проблеми. Об'єктом особливої уваги і стурбованості суспільства сьогодні, під час війни в Україні, стає наявність серед юнацтва значного дефіциту духовності, моральності, прояву соціальної апатії, споживчої ідеології. Гострота ситуації пояснюється ще й тим фактом, що саме цей віковий період характеризується активним формуванням основних рис характеру, духовно-моральних та світоглядних основ особистості, визначенням життєвих цінностей та ідеалів. За таких умов пошук шляхів і засобів подолання означеної проблеми набуває державної значущості. Саме це спонукає сучасних педагогічних працівників освітніх закладів формувати у молоді духовно-моральні цінності у процесі становлення кожного з них як

особистості. На необхідності звернення до виховного досвіду народу, його моралі наголошено в Законі «Про вищу освіту», державній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», концепції національного виховання (Закон «Про вищу освіту»). Безперечно, духовно-моральний розвиток сучасної молоді належить до національних інтересів нашої держави, тим більше під час війни. Завдання педагогічного колективу у своїй професійній діяльності, згідно з системою відносин «учитель-учень», батьківської громадськості, молодіжних організацій – навчити взаємодіяти на основі моральних цінностей у гармонії з іншими людьми, собою, світом навколо себе – є також і стратегією виховної політики сучасної школи. За

сучасних умов у країні, роль освітнього закладу у формуванні ціннісно-орієнтованої, морально-духовної особистості є дуже важливою. На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема відродження духовності та системи духовно-моральних цінностей залишається вкрай актуальною. Вже чітко стало зрозумілим, що сьогодні час освіти, яка полягає лише у пізнанні світу, закінчився, що нині духовність виконує в житті суспільства значущу роль. Метою духовно-моральної зрілості педагога у системі відносин «учитель-учень» є формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, що залишається стійким орієнтиром у прогнозуванні розвитку професійної діяльності педагогів. На думку І. Бега: «Свідоме й вільне оволодіння підростаючою особистістю будь-якою духовно-моральною цінністю ґрунтується на її психологічному розумінні й відповідних виховних впливах (методах, технологіях) педагога, а також на внутрішній самодіяльності вихованця як його свідомому волевиявленні. Наголосимо, що нині на перше місце у психолого-педагогічних пошуках виходить якраз завдання оволодіння підростаючою особистістю власними душевними самоперетворювальними силами, тобто здатністю зробити їх активними і розвивально-продуктивними» (Бех, 2018, с. 40).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні основи формування духовно-моральних цінностей розкриваються у працях І. Бега; педагогічні основи виховання особистості духовно-моральних цінностей показано в роботах О. Сухомлинської, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського. Духовний розвиток особистості є предметом досліджень у вітчизняній педагогіці та психології у працях І. Бега, І. Зязюна, С. Яремчука, С. Ярмусь та інших авторів. Дослідження сутності загальнолюдських і національних цінностей, духовної культури особистості, її зв'язків із різними видами людської діяльності здійснили такі вчені, як-от: Е. Жильсон, Е. Кассирер, Д. Тичин, Х. Ортега-і-Гассет, П. Тейяр де Шарден, О. Олексюк, Г. Сагач, О. Сухомлинська, Т. Тюріна та ін.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є спроба сучасного визначення терміна «духовно-моральна культура» на підставі аналізу його тлумачень сучасними науковцями в галузі освітніх наук.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною метою національного виховання є передача молодому поколінню багатств духовно-моральної культури народу, відродження його ідентичності. Таким чином, одним із найголовніших завдань у вищій освіті є не тільки

підготовка відповідного фахівця, а й формування у нього духовно-моральної культури. Метою публікації є спроба визначення сучасного терміна «духовно-моральна культура» на підставі аналізу його тлумачень педагогікою.

Реформування та вдосконалення системи національної освіти та виховання є основою успіху відродження нашої держави, подолання загальної кризи суспільства. Головною метою національного виховання є передача молодому поколінню багатств духовно-моральної культури народу, відродження його спадщини. В умовах становлення державності особливого значення набуває проблема цінності людини. Головним принципом сучасної освіти проголошена гуманізація, яка визначається як створення умов для розвитку та формування кращих якостей і здібностей особистості, як увага до особистості, розуміння її запитів та інтересів, виховання усвідомлення її гідності. Також актуальність теми зумовлена існуючими протиріччями, об'єктивною потребою суспільства в духовно-моральному розвитку кожної особистості та тими деструктивними, бездуховними процесами, які негативно впливають на їх вирішення.

Серед сучасних проблем розвитку духовно-моральної культури актуальною є проблема розвитку духовно-моральної культури особистості, а також конструктивної ролі держави і соціальних інститутів у подоланні негативних явищ у цій сфері та запобіганні їх подальшому поширенню. Таким чином, одним із найголовніших завдань у вищій освіті є не тільки підготовка відповідного фахівця, але і формування у нього духовно-моральної культури.

Звернемось спочатку до дефініції «духовність». Аналізом довідково-енциклопедичної літератури встановлено, що поняття «духовність» представлено у ній не як колективний чи соціальний феномен, а, насамперед, як індивідуальний і гуманістично-спрямований. Духовність тлумачиться як «специфічна людська риса, яка виявляється у багатстві духовного світу особи, її ерудиції, розвинутих інтелектуальних і емоційних запитах, моральності» (Ярмаченко, 2001).

Український вчений С. Ярмчук пов'язує духовність із працею, спрямованою до саморозвитку, що допомагає людині стати особистістю і зберігає її людяність (Яремчук, 2012, с. 397-404). На думку іншого вченого, С. Ярмуся, до духовності входить свідомо активність людського духу, яка підносить людину до ідеалу добра, – до того, що її облагороджує (Ярмусь, 2002).

А. Алексеєнко вважає, що духовність не тотожна релігійності. Він трактує духовність як міру прийняття людиною духа і виявлення його в

уському житті людини й у відносинах між людьми. На думку автора, «дух – це об'єктивна реальність, така ж сама, як і будь-що інше; це знання, (інформація, енергія), що входить у нас, коли ми готові їх сприйняти» (Алексеєнко, 2004).

Н. Лавриченко робить спробу поєднати поняття «духовність» і «моральність» у сучасній педагогічній науці, у якій духовність є способом індивідуального світопізнання та світовідношення у складному поєднанні з механізмом саморефлексії, тобто визначає ставлення людини до самої себе, тоді як моральність ґрунтується на історичному досвіді й формує такі культурні концепти, як моральні норми, принципи, поняття добра (Лавриченко, 2003, с. 7-11).

На думку А. Богуш, духовність є своєрідним інтелектуально-чуттєвим, емоційним станом особистості, що протікає на позитивному тлі поведінки і діяльності людини і характеризує її цілісність як особистості. Трактують духовності як інтегрованого поняття, обов'язково має обіймати його світське і релігійне розуміння (Богуш, 2000, с. 18-23).

Як специфічну властивість людини розглядає духовність Г. Шевченко. Духовність, на думку автора, це внутрішня енергетична сила особистості, основа її життя, ієрархія загальнолюдських, національних цінностей, творчість за законами краси. Г. Шевченко вважає, що духовність інтегрує енергію Духа, екологію Духа, красу людського Духа, переживання краси духовного світу, різних картин світу: наукової, естетичної, сердечної. Говорячи про духовність у практичній діяльності, автор підкреслює: «Духовність ми розглядаємо як проблему оволодіння сенсожиттєвими цінностями, цілями та смислами, постійне сходження до вершин найвищих цінностей і реалізацію їх у практичній діяльності» (Шевченко, 2001, с. 11).

Отже, підсумовуючи вищевикладені думки, під духовністю ми розуміємо систему морально-етичних орієнтирів особистості, зокрема християнських, яка реалізується в суб'єктивному виборі ідеалів і об'єктивній системі оцінювання конкретних вчинків людини. Людську особистість визначає її духовний світ. Формування духовного світу особистості – справа надзвичайно складна, особливо тоді, коли маємо реальне життя з його розбіжностями, проблемами, деформаціями цінностей.

У науковій українській та зарубіжній педагогічній літературі особливу увагу вчені приділяють різним аспектам дослідження духовно-моральної культури, механізму її функціонування, ролі в цьому держави та соціальних інститутів. Як педагогічне поняття духовно-моральна культура та її формування

передбачає у змісті такі ознаки: цілеспрямованість, наявність якогось зразка, навіть найбільш загального, як соціально-культурного орієнтира; відповідність процесу розвитку соціально-культурних цінностей в історичному прогресі суспільства; присутність певної системи організованих впливів. Деякі вчені переконані, що формування духовно-моральної культури є сумою християнських чеснот, які утворюють шляхетність людини.

Сьогодні існує велика кількість різноманітних підходів до визначення поняття «духовно-моральна культура». Вчені тлумачать це поняття по-різному. Аналізуючи духовно-моральну культуру як самореалізацію особистості індивіда, яка включає в себе інтелектуальні, емоційні та вольові особливості, необхідно розкрити різні її складові, такі як розвиток і сутність духовно-моральної культури особистості, умови розвитку, духовність, потреби, здібності і стан. Компонентами духовної культури особистості є: інтелектуальна культура знання та мислення; моральна культура (совість, честь, гідність, культура спілкування і почуттів); національна самосвідомість; політично-екологічна, правова культура; естетична культура. На нашу думку, духовна культура тісно пов'язана з моральною культурою, яка формується моральним вихованням. Моральне виховання визначається як виховна взаємодія вихователів і вихованців і має на меті сформувати стійкі моральні якості, потреби, почуття, поведінку на основі ідеалів, норм і принципів моральності, участі в практичній діяльності. Духовно-моральна культура – складна, багатогалузева система, яка охоплює мову, мистецтво (аматорське і професійне), науку (природну і суспільну, ідеологію, право, релігію, традиції, звичаї і вірування), тобто все те, що представляє духовний світ народу, його свідомість. Духовна культура ґрунтується на світогляді народу, специфіці його сприйняття дійсності, природного та соціального оточення. Духовно-моральний розвиток особистості передбачає соціокультурний процес впливу суспільства на людину і, власне, активність людини щодо критичного, творчого осмислення певних ролей, цінностей, історичного досвіду в сучасних соціально-економічних, політичних умовах. Результатом духовно-морального розвитку особистості є засвоєння нею системи морально-етичних норм, основ культури, сформованість духовних запитів, потреб, інтересів, виявлення культури почуттів і гуманних взаємин з оточуючими. В. Сухомлинський наводить важливі норми моральності, дотримання яких зводиться до виховання в собі добра, правди, честі, духовної краси, моральної гідності,

доблесті, а також протистояння злу, неправді, безчестю, потворності, викриття моральної безхребетності, безпринципності, егоїзму, пристосуванства. Ці знання він називає «азбукою самопізнання і самоствердження, культурою духовного життя особистості» (Сухомлинський, 1976, с. 108).

Моральні цінності є добром і для людини, яка їх обирає, і для її оточення, на яке цей вибір впливає. У міжособистісних стосунках духовними цінностями є добро і справедливість, що орієнтують на створення умов, за яких забезпечується мир і злагода між людьми, захист людського життя. Добра воля не тільки просвітлюється змістом, в основі якого вищі цінності, а й стверджує їх у всіх сферах людського буття (Богущ, 2000).

Моральна культура людини, як підкреслює В. Сухомлинський, характеризується тим, що переконання стають в її житті самостійною духовною силою, яка спонукає до нових моральних вчинків (Сухомлинський, 1999).

У сучасних дослідженнях проблем суспільної моральності та духовно-морального виховання пріоритетним напрямом є визначення системи зв'язків між моральним розвитком особи і суспільства в цілому. Тому основним виховним завданням вищої школи є виховання особистості, здатної до морального самовдосконалення і автономної саморегуляції своєї діяльності та поведінки, яка не може бути підвладна впливу стихійних або цілеспрямованих деструктивних соціальних факторів. Це досягається завдяки розвитку високої духовно-моральної культури під впливом науково зважених цілеспрямованих освітніх технологій. Першочергова роль у духовно-моральному розвитку особистості належить єдності свідомості людини та моральних почуттів. Духовна шляхетність особистості формується в навчанні «відчувати людину, пізнавати не тільки розумом, але і серцем все, що відбувається в її душі». Вчені пропонують розглядати феномен духовно-моральної культури у двох ракурсах: як соціальне явище і як якість особистості. У цей феномен входять три складові: духовність, моральність, культура. Духовно-моральна культура являє собою розвинений механізм особистісної саморегуляції, який забезпечує реалізацію індивідуальних цінностей і смислів з урахуванням безпечної і гуманної взаємодії з самим собою та іншими. Духовно-моральна

культура – це продукт соціалізації, освіти, виховання і самовиховання. Закономірності її становлення та присвоєння культурного досвіду порівняно мало вивчені, незважаючи на те, що одним із завдань формування та розвитку особистості в цілому є формування загальної культури, а отже, і духовно-моральної.

Висновки. На основі викладеного можна зробити такі висновки:

1) духовно-моральний розвиток особистості може здійснюватися на гуманістичних засадах;

2) найбільш оптимальним у розвитку духовно-моральної особистості є дотримання ряду педагогічних умов: стимулювання внутрішньої естетично-чуттєвої культури, формування інтелектуально-пізнавальної складової особистості, розвиток регулятивно-вольової сфери на основі діалектичної взаємодії суб'єктів суспільно значущої діяльності, забезпечення належної професійної, психолого-педагогічної підготовки педагога.

Проаналізувавши різні визначення терміну «духовно-моральна культура», можемо відзначити, що духовно-моральна культура як поняття визначається вченими за різними ознаками: як сфера духовної діяльності, яка включає систему освіти, виховання, духовну творчість, заняття наукою, політикою, етикою, мистецтвом, філософією; як система цінностей і переконань, зразків, стандартів та норм поведінки; як засіб самореалізації особистості або групи в соціальному житті. Крім того, ми також повинні розуміти, що духовно-моральна культура формує особистість, її погляди, світогляд, ціннісні орієнтації, становлення. Також, завдяки спадковості духовно-моральної культури можна передавати знання, вміння, навички, художні твори і літературні твори від покоління до покоління, від особистості до особистості. Враховуючи різноманіття існуючих термінів «духовно-моральна культура», на наш погляд, можна запропонувати таке його узагальнене тлумачення: духовно-моральна культура – складова загальної системи культури, яка включає в себе духовну діяльність та її продукти. Вона характеризується внутрішнім багатством свідомості, ступенем розвитку особистості з урахуванням вищих соціальних цінностей. До складу духовно-моральної культури входить пізнання, моральність, виховання, освіта, право, політика, філософія, етика, естетика, наука, мистецтво, література, міфологія, релігія.

Список використаних джерел

- Алексеевко А. П. Природа духовности. Харьков: Факт. 2004. 238 с.
 Богущ А. М. Дефініції «духовність» і «моральність» в аспекті національного виховання в Україні. *Морально-*

References

- Alekseienko A. P. (2004). Pryroda dukhovnosti. [The nature of spirituality] Kh. : Fakt, 238 s. [in Ukrainian]
 Bohush A. M. (2000). Definitsiyi «dukhovnist'» i «moral'nist'» v aspekti natsional'nohovnykhovannya v Ukraini [Definitions of «spirituality» and «morality» in

- духовний розвиток особистості в сучасних умовах: зб. наук. пр. Київ. Кн. 1. 2000. С. 18-23.
- Лавриченко Н. Категорії «соціальність», «духовність» і «моральність» в сучасній педагогічній науці. *Шлях освіти*. 2003. № 1. С. 7-11.
- Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. Київ: Пед. думка. 2001. 516 с.
- Сухомлинський В. О. Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України. *Збірник наукових праць Полтавського педагогічного ін-ту ім. В.Г. Короленка*. Полтава. Вип. 1 (5). 1999. С. 4-13.
- Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Вибрані твори. Т. 2. Київ. 1976. 670 с.
- Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія / І.Д. Бех. Київ-Чернівці: Букрек. 2018. 320 с.
- Чернілевський Д. В. Духовна культура особистості: навч. посібник: вид. 2-ге / за ред. Д.В. Чернилевського. Вінниця: АМСКП. 2010. 460 с.
- Шевченко Г. П. Духовні цінності. *Педагогічна газета*. 2001. № 4. С. 11.
- Яремчук С. В. Проблема духовності в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України* / за ред. С. Д. Максименка. Київ. Т. XIV. Ч. 1. 2012. С. 397-404.
- Ярмусь С. Досвід віри українця. Вибрані твори / упоряд. А. Колодний. Київ: Світ знань. 2002. 512 с.
- the aspect of national education in Ukraine]. *Moral'no-dukhovnyy rozvytok osobystosti vsuchasnykh umovakh: zb. nauk. pr. Kyiv. Kn. 1. S. 18-23. [in Ukrainian]*
- Lavrychenko N. (2003). *Kategoriï «sotsialnist», «dukhovnist» i «moralnist» v suchasniï pedahohichniï nauci [The categories of "sociality", "spirituality" and "morality" in modern pedagogical science] Shliakh osvity. № 1. S. 7-11. [in Ukrainian]*
- Pedahohichniy slovnyk (2001) / [Pedagogical dictionary] za red. M. D. Yarmachenka. K. : Ped. dumka, 516 s. [in Ukrainian]*
- Sukhomlynsky V. O. (1999). *Pro stan teoriyi i praktyky vykhovannya v osviti'nomu prostori Ukrayiny [On the state of the theory and practice of education in the educational space of Ukraine]. Zbirnyk naukovykh prats' Poltav's'koho pedahohichnoho in-tu im. V.H. Korolenka. Poltava, Vyp. 1 (5). S. 4-13. [in Ukrainian]*
- Sukhomlynsky V.O. (1976). *Sto porad uchytelevi [One hundred tips for a teacher] Vybrani tvory. T. 2. Kyiv, 670 s. [in Ukrainian]*
- Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti (2018) [Personality on the path to spiritual values]: monohrafiia / I.D. Bekh. Kyiv-Chernivtsi : «Bukrek», 320 s. [in Ukrainian]*
- Chernilevsky D.V. (2010). *Dukhovna kultura osobystosti [Spiritual culture of the individual]: navch. posibnyk: vyd. 2-he / za red. D.V. Chernylevskoho. Vinnytsia: AMSKP, 460 s. [in Ukrainian]*
- Shevchenko H. P. (2001). *Dukhovni tsinnosti [Spiritual values] Pedahohichna hazeta. 2001. № 4. S. 11. [in Ukrainian]*
- Yaremchuk S. V. (2012). *Problema dukhovnosti v protsesi profesynoyi pidhotovkymaybutnikh pedahohiv [The Problem of Spirituality in the Process of Professional Training of Future Teachers]. Aktual'ni problemy psykholohiyi: Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi imeni H.S. Kostiuksa Natsional'noyi APN Ukrayiny. Red. S.D. Maksymenka, Kyiv, T. XIV, ch. 1. S. 397-404 [in Ukrainian]*
- Yarmus S. (2002). *Dosvid viry ukrayintsya [The Experience of Faith of a Ukrainian]. Vybrani tvory. Uporiad. A. Kolodnyy, Kyiv: Svit znan'. 512 s. [in Ukrainian]*

Відомості про автора:**Бунчук Оксана Володимирівна**

buncuktatana@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2025-35-136-35-39

Матеріал надійшов до редакції 10. 11. 2025 р.

Прийнято до друку 19. 11. 2025 р.

Information about the author:**Bunchuk Oksana Volodymyrivna**

buncuktatana@gmail.com

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State
Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2025-35-136-35-39

Received at the editorial office 10. 11. 2025.

Accepted for publishing 19. 11. 2025.